

Universal Declaration of Human Rights - Adyghe

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Цыху Хуэфацэхэм Теухуа Дунейпсо Джэпсалъ

1948

Federation of Caucasian Associations

Kaffed

Дунэепстэу къэрал зэгохъэныгъэм и зэфэсэу 1948 гъэм тыгъэгъазэм и 10-м цылагъэм къыщаштагъ 217 А (III) зиномер унашъомкIэ.

Цыф Фэшъуашэхэм Афэгъэхьыгъэ Дунэепстэу Джэпсалъ

Дунэепстэу Къэрал Зэгохъэныгъэм (ДКЪЗ) и Зэфэсым егъэлъ;

Дунэепстэу цыфыгъэм къыхиубытэрэ хэтрэ зы цыфи зэгохъэныгъэи;

мы джэпсалъэр сыдигъуи янэгу кIагъэтызэ, мыщ къыщыхэщырэ цыф фэшъуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ янэлэ зэрэтырагъэтырэм, фашырэ лъытэныгъэм егъэджэныгъэ-гъэсэнныгъэ гъогулкIэ зырагъэужьынэу;

хэгъэгу кIоцIхэми дунэепстэуми кIо къэсми нахьы зыщызыужьырэ амалхэр зыфагъэшъхъэпэзэ мы зэгохъэныгъэм хэт къэралхэм ежъымэ ялъэпкъхэри, яунашъо кIагъэтырэ нэмыкIрэ къэралмэ ялъэпкъхэри къызэкIиубытэу, дунэепстэум и тэдэрэ чIапIи мы цыф фэшъуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ къыщаштэным, лъэшэу щызэрагъэкIоным, щагъэцэкIэным фэкъудыинхэу,

цыф фэшъуашэхэм афэгъэхьыгъэу цыф жъугъэхэми лъэпкъхэми язэфэдэ идеал

шапхъэхэр къэзыгъэуцурэ мы дунэепстэу джэпсалъэр.

1-нэрэ пычыгъу

Цыф пстэури шъхъэфитэу, ялъытэныгъэрэ яфэшъуашэхэмрэкIэ зэфэдэу къалъфы. Акъылрэ зэхэшIыкI гъуазэрэ ялэшъы, зыр зым зэкъош зэхашIэ азфагу дэлъэу зэфыщытынхэ фае.

2-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи зэфэдэу фит мы джэпсалъэм хэт цыф фэшъуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зыфигъэшъхъэпэнэу, зыщыщ расэм, ышъо, бзылъфыгъэ-хъульфыгъэу зэрэщытым, ыбзэ, ыIыгъ диным, политичнэ е нэмыкIрэ еплъыкIэу иIэм, лъэпкъэу е цыф купэу къызыхэкIыгъэм, мылъкоу иIэм, къызыщальфыгъэм емылътыгъэу зэхэдзынчъэу, фэгъэкIотэныгъэнчъэу.

Ащ нэмыкIэу, къэрал шъхъэфити, нэмыкIым иунашъо кIэти, зышъхъэфитыжъныгъэ (автономие) зимыи, нэмыкIрэу зы шъхъэфитыныгъэ лъахъэ зытелъи, сьд фэдэрэ къэралым ицIыфэу щытми хэтрэ цыфи зэхэдзыныгъэ фашы хъуцтэп зыщыщ къэралым иполитичнэ е юридическэ системэ е дунэепстэу къэралхэм азфагу щыриIэ статусым къыхэкIэу.

3-нэрэ пычыгъу

Псэуныр, шъхъэфитыныр, щынэгъончъагъэр хэти ифэшъуаш.

4-нэрэ пычыгъу

Хэти пщыллэу плъытэ е пщылыпплэ ибгъэты хъуцтэп, сыд фэдэ шлыкълэуи пщыллыгъэр, пщылл цэн-къэщэфыныр зыми фэбдэ мыхъунэу къоды.

5-нэрэ пычыгъу

Хэти лъэшыгъэ епхьэллэ хъуцтэп, жъалымыгъэкълэ, цыфыгъэм къемызэгъэу е инапэ зыгъэулыиин фэдэкълэ удзекълэ, ащ фэдэ тазыр теплъхъэ хъуцтэп.

6-нэрэ пычыгъу

Хэти фэшъуаш тэдэрэ члапл цыфэу, юридическэ лицоу къыщалъытэнэу.

7-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи кърал хабзэм ипашъхъэ щызэфэд ыкълэ кърал хабзэм къэухъумэныгъэхэр зэхэдзынчъэу, язэфэдэу зыфагъэшъхъэпэнэу фит. Хэти зэхэдзынчъэу, зэфэдэу фэшъуаш мы джэпсалъэм къемызэгъэу, зэхэдз зыхэлъ Иошлашъохэми, ащ фэдэ Иошлашъомэ сыд фэдэуи атегъэгушхонми къыщаухъумэнэу.

8-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ ил хабзэ шъхъэлэм е кърал хабзэм къырипэсырэ цыф фэшъуашэхэр зыукъорэ Иошлашъо къызехъулэкълэ фитыныгъэ зилэ ухыякълэхэм зафигъэзэнэу, зыкъаригъэухъумэнэу.

9-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи лажъэ имылэу аубыти, агъэтлыси, егъэзыгъэкълэ нэмыкълрэ члаплэ афи хъуцтэп.

10-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ ил ифэшъуашэхэмрэ ипшгъэрылхэмрэ аухэсы ыкълэ ежъым зы лажъэ къытыралхъэ зыхъукълэ зыми шломылыкълэу, зыми иунашъо клэмытэу, зыми имытелхъэу щыт ухыякълэ шъхъэфит псэфитыр зэфагъэкълэ ыкълэ нафэу илоф ригъэпллынэу фэенэу.

11-нэрэ пычыгъу

1. Зы лажъэ/шлэпхъэджагъэ зытыралхъэрэ хэтрэ цыфи зиухыижъыным пае зыфэныкъоцт щынэгъончъагъэхэр зыщигъотынэу щыт ухыиго нафэм икълэхуэ, кърал хабзэм тетэу агъэкъончафэкълэ хыеу къалъытэ, мыхыашъо къыраплгырэп.

2. Хэти агъэкъуанчэ хъуцтэп, зешлэ лъэхъаным кърал хабзэкълэ е дунэепстэу хабзэкълэ шлэпхъэджагъэу амылгытэщтыгъэ зы Иоф зеришлагъэм е ышлэпхъэу къащыхъу горэ зэрымшлагъэм къыхэкълэ. Хэти шлэпхъэджагъэ зешлэм фэгъэуцугъэу щытыгъэ тазырым нахъыбэ тыралхъэ хъуцтэп.

12-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи и гъэшлэ унае, иунагъо, иунэ е зэрэзэрашлэхэрэ шлыкълэхэм шъхъэусыгъончъэу зыри къыхэлэбэ хъуцтэп, инапэ, ыцлэ къелусэ хъуцтэп. Хэти фитыныгъэ ил мыщ фэдэ къыхэлэбэныгъэхэм кърал хабзэкълэ зыкъащаригъэухъумэнэу.

13-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ ил зы хэтрэ зы кърэли ичлыналгъэ шъхъэфитэу щызекълонэу, щыпсэунэу.

2. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ ежы икъэрал ахэтэу тэдэрэ къэрал икощыкІынэу ыкІи икІэрыкІэу къыгъэзэжынэу.

14-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ жъалымыгъэ/лые къырахынэу зыхъурэм, нэмыкІрэ къэрал ышъхъэ ригъэзынэу, шъхъэегъэзныгъэ амалхэр зыфигъэшъхъэпэнэу.

2. Ау ишъыпкъапІэкІэ политичнэу щымыт шІапхъэджагъэхэм е дунэепстэу къэрал зэгохъэныгъэм имурад, ибзыпхъэхэм къемызэгърэ ІофшІашъохэм къахэкІырэ дэодапшъэхэмкІэ мы фитыныгъэр зыфэбгъэшъхъэпэ хъуцтэп.

15-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ зы къэралым ицІыфэу щытынэу.

2. Хэтрэ цыфи зицІыфэу щыт къэралым шъхъэусыгъончъэу хэбгъэкІы е нэмыкІрэ къэралым ицІыф хъунэу иІэ фитыныгъэм хэбгъэны хъуцтэп.

16-нэрэ пычыгъу

1. Зыныбжъ икъугъэ хэтрэ бзылъфыгъи хъульфыгъи фитыныгъэ иІ къызыхэкІыгъэ лъэпкъым, зицІыфэу щыт къэралым е динэу ылыгъым къыхэкІэу зы пэрыогъуи къыфэмыуцоу, фитэу къыщэнэу, дэкІонэу, унагъо ышІэнэу.

2. Зэрэцэн-зэдэкІоным фэгъэхыгъэ ззэгъныгъэр (нэчыхъэр), зэрэщэцт-зэдэкІоцтхэм ежъмэ я шъхъэфитыныгъэ шъыпкъэрэ яшІоигъоныгъэ икъурэкІэ агъэпсы.

3. Унагъуэр, цІыфыбэ-лъэпкъ псэукІэм и лъэбжъэ шъхъаІэшъы, ар цІыф жъугъэми къэралыми къеухъумэ.

17-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ ежым иунаеу е нэмыкІрэхэр иІэхъэгъоу мылъку зригъэІэнэу.

2. Хэтрэ цыфи шъхъэусыгъончъэу имылъку къыІыпхы е хэбгъэны хъуцтэп.

18-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи гупшысэ, зэхашІэ ыкІи дин фитыныгъэ иІ. Мы фитыныгъэм къызэкІеубытэ изакъоу е купэу, нафэу е унаеу (шъэфэу) итхъафэІорышІэнхэр, идинкІэ шІапхъэхэр нэрылъэгъоу аригъэшІэн, ыгъэээкІэн фитыныгъэри.

19-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иІ зэрэфаеу гупшысэнэу, игупшысэхэр къыІотэнэу. Мы фитыныгъэм къыхеубытэ цІыфыр игупшысэхэм фэшІыкІэ зыми къымыгъэгумэкІынэу, къэралыгъо гъунапкъэхэм ямылгытыгъэу шІэныгъэхэр, гупшысэхэр сыд фэдэрэ гъоугІи къылгыхъон, къыгъотын, зыІэрыгъэхъэн фитыныгъэри.

20-нэрэ пычыгъу

1. Хэти фитыныгъэ иІ Іэшэнчъэу, зео-бэнэнчъэу зэфэсынэу, хасэ зехищэнэу, зэхэщэгъэ хасэм хэхъэнэу.

2. Хэти зы хасэ хэхъэнэу ебгъэзы хъуцтэп.

21-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иI занкIэу ежъым е фитэу кыыхыхыгъэ лIыкIомэ яIэкIэ къэралым изегъэкIон Ioфхэм ахэхъэнэу, ахэлэжьэнэу.

2. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иI икъэралы цIыф жъугъэми Къыфызэригъэпэшрэ амалхэр зэхэдзынчъэу, пстэуми афэдэу зыфигъэшъхъэпэнэу.

3. Хыкумэт Iэшъхъэтетныгъэм илIабжъэр къэралым и цIыф жъугъэм ишIоигъоныгъ ары. А шIоигъоныгъэр къэнафэ шъэф шIыкIэм тет хэхыныгъэ фит зафэхэу е цIыфмэ яшIоигъоныгъэхэр шъхъэфит-псэфитэу кыызэрэгъэлъэгъошъушт нэмыкIрэ шIыкIэхэу, зыныбжь икъугъэ цIыф пстэуми афызэлухыгъэу, яIэлэтхэми зэфэдэ kIуачIэ яIэу, пIэлъэ гъэнэфагъэкIэ кытырагъэзэжъырэхэмкIэ.

22-нэрэ пычыгъу

ЦIыф жъугъэм зэрэщыщым елIытыгъэу хэтрэ цыфи социалнэ къэухъумэныгъэ фэшъуаш. Къэрал kIуачIэкIэ е къэралыгъомэ язэдэлэпыIэкIэ ыкIи хэтрэ къэралы ежъым игъэпсыкIэрэ иамалхэмрэ ялIытыгъэу хэтрэ цыфи фитыныгъэ иI инапэрэ ицIыфыгъэрэкIэ гупсэфэу зэрэзиужьын ылъэкIыштэ экономикэ, социалнэ ыкIи шIэнхабзэ IoфкIэ зыфэныкъошт амалхэр рагъэгъотынэу.

23-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иI лэжьэнэу, фитэу иIoф кыыхыхынэу, зэфагъэкIэ ыкIи фэшIу амалхэмкIэ лэжьэнэу ыкIи Ioфынчъагъэм кыщцаухъумэнэу.

2. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иI зэхэдзынчъэу зэфэдэ Ioф фэшI зэфэдэ уасэ кыратынэу.

3. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иI ежъыри иунагъуи цIыфым фэшъошэн псэукIэ иIэу зыгъэпсэун, ищыкIагъэ хъумэ зылыIэсышъунэу щыт сыд Фэдэр социалнэ къэухъумэныгъэхэмкIэ kIэгъэпытагъэу зы псэукIэ амал къэзытын зылъэкIынэу зы лэжьэпкIэ фэшIу кыIлэрыхъэнэу.

4. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иI ежъы ишIуагъэ пае хасэ (профсоюз, сендикэ) зэхищэнэу, ащ фэдэ зэхэщагъэм хэхъэнэу, хэтынэу.

24-нэрэ пычыгъу

Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иI зигъэпсэфынэу, ынэгу зыригъэужынэу, пстэуми афэмыдэу илэжьэгъу пIалъэ цIыф фэшъуашэ шапхъэм итэу кыфагъэпсынэу, пIэлъэ гъэнэфагъэкIэ илэжьапкIи кыратызэ гъэпсэфакIo дэкIынэу.

25-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фитыныгъэ иI ежъыри иунагъуи узынчъэн, тхъэгъо фэшъуашэ иIэу псэун пае шхыныгъо, шъуашэ, унэ ыкIи медицинскэ IэпыIэгъу ыгъотынэу. Хэти фитыныгъэ иI, Ioфынчъагъэ, сымэджагъэ, фыкъуагъэ, лIыгъобагъэ, шъузэбагъэ, жъыгъэ ыкIи ежъым имыIэшIагъэ Ioфыгъомэ къахэкIэу амалынчъагъэ, тхъэмыкIагъэ кылыгысэу щытмэ къаухъумэнэу.

2. Ныхэмрэ сабийхэмрэ фитыныгъэ яI ялыеу кыыкIэлъыплъынхэу, кыдэлэпыIэнхэу. Зэрэщэгъэ зэлI-зэшъуз ибынэуи земышъхъэгъусэмэ къальфыгъэуи цэрэт, сабий пстэуми а зы социалнэ къэухъумэныгъэ амалхэр язэфэдэу афагъэшъхъапэ.

26-нэрэ пычыгъу

1. Хэтрэ цыфи фит гъэсэныгъэ зэригъэгъотынэу. Анахъ макIэмэ пэублэ ыкIи лъэбжъэ гъэсэныгъэр ахъщэнчъэу арагъэгъоты. Пэублэ гъэсэныгъэр уимыIэнкIэ амал имыIэу, егъэзыгъоу щыт. Техникэ ыкIи IэшIагъэ гъэсэныгъэр хэти фызэлухыгъэшт. Апшъэрэ гъэсэныгъэр зэхэдзынчъэу хэти фызэлухыгъэу щытын фае ежъым исэнауш (талант) елIытыгъэу.

2. Гъэсэныгъэр цыфым ицфыгъэм икъоу зыригъэужьыным фэшюу гъэпсыгъэу ыкIи цыф фэшъуашэхэмрэ фитыныгъэ шъхьаIэхэмрэ афашIырэ уасэр, лъытэныгъэр ыгъэлъэшынэм, кIигъэпытэным фэунэтIыгъэу цытын фæе. Гъэсэныгъэм цыфхэр ригъэгущIун фæе расэ пстэуми, лъэпкъ пстэуми, дин куп пстэуми азфагу гулъытэ, зэгурьIо, зэфэшIуныгъэ, зэныбджэгъугъэ дэлъынэу ыкIи мамырныгъэр къыухъумэным пæе Дунэепстэу Къэрал Зэгохъэныгъэм ригъэкIокIырэ лъэжыгъэм зыригъэужьэу цытын фæе.

3. Сабиймæ арагъэгъотыцт гъэсэныгъэр зыфэдэцтыр къыхэзыхынэу фитыр, пстэуми апэрэу янэрэ-ятэрэ ары.

27-нэрэ пычыгъу

1. Хэти фитыныгъэ иI цыф жъугъэ шIэнхабзæ псæукIæм фитæу хэхъэнæу, хэлæжъэнæу, гъуазджæр зыфигъэшъхъæпэнæу, шIэныгъэ зыужьыныгъэм хэлæжъэнæу ыкIи ар зыфигъэшъхъæпэнæу.

2. Хэти фитыныгъэ иI ежъым къыгъэшIыгъэ шIэныгъэ, жабзæ (литературæ), гъуазджæ IэшIагъэхæм мылъкоу, пкIæу, уасæу, лъытэныгъэу къапакIорэр къыфаухъумэнæу.

28-нэрэ пычыгъу

Хэти фэшъуаш мы джæпсалгъэм къыцыхэщырæ цыф фэшъуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зæрагъæцæкIэшъунæу зы социалнæ ыкIи дунэепстæу гъэпсыкIæ системæ цыIэнæу.

29-нэрэ пычыгъу

1. Хэти ежъы ицфыгъэ фитæу ыкIи икъоу зыригъэужьынæу амал къезытырæ цыф жъугъэми къэралми фишIæжъын фæу пшъæрылхэр иIæх.

2. Хэти ифэшъуашэхэр зыфигъэшъхъæпæ ыкIи ифитыныгъэхэр зæрихъæ зыхъукIæ, нæмыкIми яфэшъуашэхэмрэ яфитыныгъэхэмрэ афадэн, ахэмæ лъытэныгъэ къафегъэшIыгъэн ыкIи демократичæскæ цыф жъугъэм зæдыриIæ шэнхабзæр (этикæр), цыф жъугъэ гъэпсыкIæр, цыIакIæр егъэшIокIоным иамалхэр къæухъумагъæ хъуным пæе фэшIæу къэрал хабзæкIæ агъэнæфагъæ гъунапкъэмæ япхыгъэу цытыцт.

3. Сыдæуцтæуи орæхъу, мы цыф фэшъуашэхэмрэ фитыныгъэхэмрэ зыфæбгъэшъхъæпæ, зæпхъæ хъуцтæп Дунэепстæу Къэрал Зэгохъагъэм и гурылгъ-гурышIэхэмрэ ибзыпхъэхэмрэ (принципхэмрэ) адимыштæу, апэшIуекIоу.

30-нэрэ пычыгъу

Мы джæпсалгъэм къыхиубытэрæ зы хæбзæ гъæуцугъи зыгурыбгъаIо хъуцтæп мыцт къыщиIотыкIыгъæ хæбзæ гъæуцугъэмæ ащыцт горэр ыIæтынæу, иукъонæу хэтрæ зы къэрæли, купи, нæбгыри фитыныгъæ риты фæдæу.